

Nya modeller förväntas förändra livet för personer med psykossjukdomar

Hallucinationer, vanföreställningar och förvrängd verklighetsuppfattning är vanliga symtom hos personer med psykos. Simon Cervenka är professor i psykiatri. Han kombinerar forskning med kliniskt arbete på en mottagning för unga som nydebuterat i psykossjukdom. Målet för hans forskargrupp är att tidigare kunna fånga symtom och utveckla skräddarsydda behandlingar som förbättrar prognosen och sjukdomsförloppet.

Psykotiska störningar och psykossjukdomar drabbar i regel individer i unga år. Bland 100 000 individer insjuknar varje år i genomsnitt 23 personer i Sverige. Psykossjukdomar är ett samlingsnamn för sjukdomar där verklighetsuppfattningen förvrängs och som i regel innebär ett stort och omfattande lidande.

– Det är ofta svåra tillstånd som kan ha stor påverkan på en individs bild av vad som är möjligt att kunna uppnå och klara i framtiden. Vi vet att risken för suicid är klart förhöjd i den här gruppen, säger Simon Cervenka, professor i psykiatri vid Uppsala universitet och överläkare vid psykiatrimottagningen på Akademiska sjukhuset.

Psykotiska symtom kan till exempel handla om att man uppfattar ljud eller andra sensoriska stimuli som inte existerar, eller att man upplever sig vara förföljd eller har en överdriven misstänksamhet. Man får ofta även en rubbning av kognitiva funktioner i hjärnan med minnesproblem och svårigheter att hålla en röd tråd.

Mer kunskap om mekanismer

Med de behandlingar som finns i dag blir bara en minoritet helt återhämtade. Behovet av nya behandlingsmetoder som inte bara dämpar sym-

tom, utan också påverkar sjukdomsförloppet är därför högst angeläget, menar Simon Cervenka.

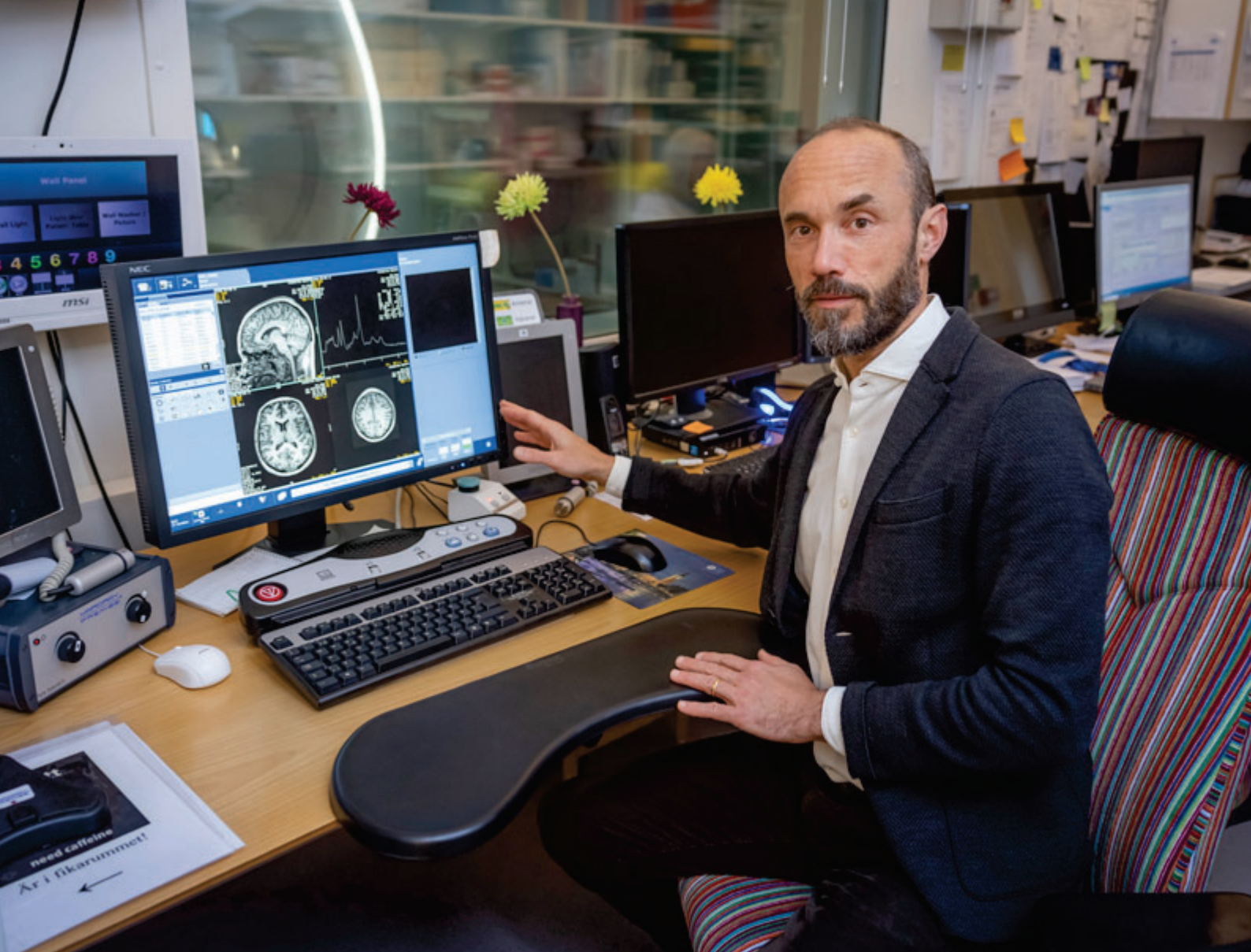
– Vi behöver även utveckla mer skräddarsydda behandlingar för rätt patient vid rätt tidpunkt. För att kunna göra det krävs en förbättrad förståelse för de underliggande sjukdomsmekanismerna.

Han kombinerar kliniskt arbete med forskning och undervisning och leder en forskargrupp som vill försöka förstå de biologiska processerna bakom symtomen på psykiatriska störningar. Forskningen har särskilt fokus på psykos och schizofreni, den vanligaste av psykossjukdomarna.

– Psykotiska symtom börjar ofta märkas redan i tonåren och kan utlösas bland annat av kraftig stress hos sårbara individer. För vissa är symtomen övergående. För andra kan de vara inledningen på en psykossjukdom som varar länge, kanske under ett helt liv.

I dag är kunskapen om hur sjukdomsförloppen utvecklas för olika individer högst begränsad.

– Ett viktigt forskningsområde är därför att hitta sätt att identifiera dem med störst risk att utveckla långvarig sjukdom och att hitta nya diagnostiska verktyg och behandlingssätt som kan förändra de processer som ligger till grund för sjukdomsutvecklingen.

Simon Cervenka

Psykossjukdomar är heterogena. Diagnoserna är inte det primära fokuset, utan snarare symtomen.

– Vi tror att inom diagnoserna ryms olika sjukdomsmekanismer. Framtidens behandlingar kommer sannolikt inte att vara densamma för alla, utan behöver skräddarsys för varje individ.

Molekylära ledtrådar

En dag i veckan arbetar Simon kliniskt på en psykiatrisk mottagning i centrala Uppsala som specialiserat sig på unga människor med nydebuterad psykossjukdom, eller som befinner sig i ett förstadium. Här rekryteras även personer till kliniska studier.

Varför unga insjuknar i psykotiska tillstånd beror till viss del på genetik, men också på miljömässiga faktorer, menar Simon Cervenka.

– Vi har fått molekylära ledtrådar från genetik. Vissa individer tycks ha en genetisk

sårbarhet som i kombination med olika riskfaktorer kan bidra till att utlösa sjukdomen. Det kan till exempel handla om händelser tidigt i livet, exempelvis under förlossningen, men även infektioner och immunologiska faktorer.

En annan viktig riskfaktor är missbruk av cannabis. Vi vet också att socioekonomiska faktorer kan bidra; lever du under tuffa förhållanden under en längre tid kan du hamna i utsatthet och svårigheter som till slut blir en för stor belastning som puttar systemet över ända. Med hjälp av avancerad hjärnabbildning med positronemissionstomografi (PET) i kombination med olika magnetkameraundersökningar studerar forskargruppen hjärnförändringar och hur dessa påverkar hjärnans funktion. Därutöver görs mätningar av proteiner och andra ämnen i blod och ryggmärgsvätska.

– Vår förhoppning är att vi ska kunna hitta och utveckla specifika biomarkörer för tidig diagnos-

tik. Redan idag kan vi identifiera en liten grupp personer med en specifik autoimmunitet där antikroppar utvecklas mot proteiner i hjärnan och som vi vet kan ge upphov till psykos. Här behöver man behandla med läkemedel som påverkar immunsystemet.

Även psykologiska interventioner är viktiga. I ett kommande projekt i forskargruppen ska psykoterapi användas för behandling av så kallade negativa symtom och stigma.

– Det innebär att man kan bli emotionellt tillbakadragen och ha låg självkänsla och motivation. Vi ska nu i större skala testa om psykoterapi kan vara till hjälp. Det finns vissa lovande resultat som visar att det skulle kunna fungera.

Forskargruppen har även ett nära samarbete med internationella forskargrupper, dels i USA, dels i Europa.

– I USA samarbetar vi med en stor multicenterstudie. I Uppsala kan vi göra vissa saker där man i USA saknar vissa förutsättningar, exempelvis att kombinera provtagning från ryggmärgsvätska med särskild PET-teknik. Det innebär att vårt forskningsprojekt kan vara ett viktigt komplement till den omfattande studie som görs i USA.

Stark forskarmiljö i Uppsala

Simon Cervenka arbetade tidigare på Karolinska Institutet och flyttade för snart tre år sedan till Uppsala och en professur vid universitetet. Det finns en väl utbyggd infrastruktur i Uppsala där grund- och klinisk forskning är integrerad med kliniken.

Kort om forskaren

Namn: Simon Cervenka

Profession: Professor och överläkare

Titel och placering: Professor i psykiatri vid institutionen för medicinska vetenskaper vid Uppsala universitet och överläkare i psykiatri på Akademiska sjukhuset.

Drivkraft och motivation: Att tillsammans med engagerade kollegor lösa svåra forskningsproblem för att hjälpa en grupp människor i samhället med stort lidande och ofta social utsatthet.

– Psykiatrin i Uppsala är samlad och inte lika utspridd som på många andra ställen. Organisatoriskt är det ingen skillnad på psykiatri och exempelvis kardiologi, vi tillhör sedan ett par år tillbaka samma struktur och institution. Det finns ett stort värde i det.

– Det är enkelt och effektivt att samarbeta med Akademiska sjukhuset och integrera forskning med kliniken, menar Simon.

– Vi har dessutom på nära avstånd Uppsala Biobank, en viktig forskningsresurs. Det som nu oroar mig är den ekonomiskt tuffa situationen och de neddragningar som planeras. I tuffa prioriteringar är det viktigt att inte försvaga den viktiga infrastrukturen för forskning.

Mer precis diagnostik och behandling

Det är också viktigt, menar Simon, att den fria, obundna forskningen värnas och att det finns en öppenhet för att kunna testa och omformulera hypoteser, särskilt när det handlar om forskning om hjärnan och människans själsliv.

– Nyfikenhet är en viktig drivkraft, att inte låsa fast sig vid enkla modeller utan vara öppen för att saker och ting inte är vad man tror. Som forskare bör man vara ödmjuk inför att det är väldigt mycket som vi fortfarande inte vet.

Mycket har hänt inom det psykiatriska forskningsområdet under de senaste åren och antalet vetenskapliga publikationer har dramatiskt ökat. I dag är psykiatrin en naturlig del av den starka forskningsmiljö som finns i Uppsala, menar Simon.

Förhoppningen är nu att den forskning han leder ska mynna ut i ett verkligt genombrott för personer med psykotiska symptom och sjukdomar. Det skulle ha stor betydelse för diagnostik, prognos och effektivare behandlingar.

– Det skulle även påverka den stigmatisering som omgärdar dessa individer. Det vore fantastiskt att i ett tidigt skede kunna erbjuda en mer precis diagnostik och kombinera både biologiska och psykologiskt inriktade behandlingar som på ett genomgripande sätt förändrar sjukdomsprocessen, säger Simon Cervenka.

Text: Eva Nordin
Foto: Staffan Claesson